

Kós Károly élete ház is

MAI MAGYAR ÉPÍTÉSZEK VALLOMÁSAIBÓL

Kedves Barátom!

Kós Károly életműve — tudjuk — nem csupán megszívlelendő példa, hanem hagyatéék is, amely cselekvő folytatást követel. Közkinccs, amelyre sokan és gyakran hivatkoznak manapság.

Így van ez az Ő építészeti örökségével is. Folytathatósága és a folytatás mikéntjének értelmezése alkalmasint kirajzolja mai építészetünk helyszínrajzát.

A Tiszatáj szerkesztősége Kós Károly-szám kiadását tervezi, és szívesen helyt adna olyan eszmecsereinek, amelyben neves építészek maximum 2—3 gépelt oldalnyi írásban elmondanák: mit jelent számukra Kós Károly, mennyit ér számukra, és milyen tanulságokkal szolgál az az építészet, amelyet neve fémjelez.

Úgy gondolom, az építészet ügyét és a szakma javát szolgálná egy ilyenfajta eszmecsere, amely mai építész közéletünk dokumentumaként is jelentős mozzanatot örökítené meg. Ezért és a MÉSZ Kós Károly Körének vezetőivel megbeszélve vállaltam el a szervezéssel járó munkát, bizva és számítva a Te közreműködésedre is.

Tisztelettel várom írásodat.

Szeged, 1988. április 24.

Közreműködésedet előre
köszönve üdvözöl
Borvendég Béla építész,
a szerk.-biz. tagja

Finta József

Az építészet jelen idejű káosza törvényszerű halmazállapot — társadalmak, kultúrák, életformák, népek válságállapota fundamentálja. Így módon tehát a káoszból kivezető út sem tűzhető ki építészeti eszközökkel; — e geodétamunkát építészeti jelszavakkal, építész habitusú s gyökerezettségű teóriákkal elvégezni nem lehet. Mégis, az elmúlt négy évtized alatt annyi jelszó ragacsosult ránk, hogy immáron betegesen vonzódunk a transzparens-felkiáltójelekhez, s folyamatos utcára vonulásunkhoz új s új zászlókat keresünk. Kós Károly is efféle felkiáltójel lett szegény, nem mindig erkölcsös mozdulattal lebegtetett lobogó. Pedig gyönyörű életet élt s gyönyörű házakat csinált — kevés épület kápráztattott el annyira, mint az Ő sepsiszentgyörgyi „Székely Múzeuma”, ez a szépségesen egyszerű hárszobor. Azt azonban tagadom, hogy ez az építészet magyarságában s erdélyiségében lenne képletszerű, s egy ébredező nemzet tudat materializálódásaként volna értelmezhető. Nem hiszem, hogy ez az életmű magyar voltunk manifesztációja, bartóki átlényegítése lenne. A transzplantáció irányát tévesztik el azok, akik egy magyarrá himesítendő építészet saját-sajátos vágyát címerezik Kós Károly építészetével és nevével.

Az Ő cselekedetei úgy magyarok, ahogyan e nemzet erkölcsös és tehetség-

gel megáldott alkotóinak minden tette alapvetően magyar akció; — de a Kós-házak domboruló-hullámzó formái érzékelhetőbben testvériesülnek Wood, Prior, Baillie Scott, Voysey, Geselius, Lindgren, Saarinen korabeli tetteivel, mint Sztána, Almás, Zsobok, Föld, Ketesd, Valkó, Bikal, Báfony, Kapus házaival, csűrjeivel, kerített templomaival, kalapos kiskapuival, támaszos tornácaival. Számomra Kós Károly mély európaiságával példaszerű, meg cselekedeteinek, gondolati indukcióinak „modern” naprakészségével, azzal a magától értődő természetességgel, ahogyan (még önszáműzetésében s a világtól némiképp elzártan is) — a kicsiny erdélyi magyar közösség képviselőjében s persze tágabb értelemben az egész magyarság szószólójaként — Európa megbízásából volt képes mindenkor cselekedni. Elgondolkodtató, hogy Kós személyét s életművét „cimerállattá” merevítők mily kevésbé veszik észre s mily kevésbé értik házai szikárságát, keménységét, racionális térstruktúráját, részleteinek szerkesztettségét, anyaghasználatának szigorú ökonómiáját. Pedig ha valami magyar, népi s erdélyi van benne, akkor éppen ezen tulajdonságok által képleteződik azzá. Kós Károly házai konstrukciók, deklaráltan szerkesztett cselekmények, mint Európa megannyi megnyilvánulása: mint a görög oszloprendek, mint a gótika tér-cizellációja, mint a reneszánsz síkgeometriája, mint a sztánai-váralmási csűrök tömönatos-komor egyszerűsége.

Kós Károly-fejek mindenütt: csvegő-daloló, lágy-elomló szlávok házhalmokon; dekadens, jügendstíl álmokon; germanoid népi imitációkon látom lán-dzsahegyre tűzött fémkemény koponyáját. Na nem baj! Túliéli ezt is, hiszen erdélyi és magyar.

Horler Miklós

Útkereső korunkban egyre fontosabbnak érezzük, hogy támpontokat, fogódzókat, útmutatást találjunk, visszanézzünk a múltba, és példaképeket, egyéniségeket válasszunk ki, akiknek máig érvényes szellemi üzenete segíthet a tájékozódásban és a helyes út megtalálásában.

Kós Károly alakja mindinkább ilyen fogódzóvá, példaképpé emelkedik, akiben a mai magyarság követendő eszméket és emberi magatartást keres és talál a maga számára. Ha azt keresem benne, ami nekem személyesen jelentős, akkor először is azt az embert látom, aki tanúságot tett a magyar föld és a magyar nemzeti lét és történelem egyesítő, megtartó erejéről. Életével bizonyította ezer év után is annak a szentistváni gondolatnak igazát, amely felismerte ezen a földön a többféle etnikumból összeötvöződő nemzet kohéziójának lehetőségét és szükségességét.

Ebből a sorsként vállalt magyarságból következik aztán az az emberi magatartás, amelyre minden időben, de ma különösen nagy szüksége van a nemzetnek: amely képes a közösségért önzetlenül áldozatokat és munkát vállalni, bátran kiállni és küzdeni népe igazáért, javáért és fennmaradásáért. Kós Károly ilyen magyar volt, és két történelmi pillanatban is önként a nehezebb és keserűbb utat vállalta: az elszakított magyarság sorsközösségét, s benne — saját szavai szerint —: „a passzivitásba ájult magyar népünk életre ébresztésének emberi és nemzeti jogaiért kiállásának munkálását”.

Ahogy a magyarság legjobbjai a múltban, ő is világosan látta, hogy népének öntudatra ébresztése és felemelése csak a kultúra értékeinek alapján remélhető. Ami számomra különösen vonzó példa benne, az bámulatosan sokoldalú kulturális aktivitása. Író, szerkesztő, grafikus, illusztrátor, néprajzkutató,